

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Om Religion og Liturgie

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Om Religion og Liturgie", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 188. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1807_61-txt-shoot-idm1067.pdf (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Kollekter, Bønner, og Psalmer.

Sandt er det, vore Kollekte og Bønner kunne behøve Forbedring, ikke fordi de næsten alle gaae ud over Tilværelsen, og slutte sig til det Evige, thi det er nødvendigt; men fordi en Deel af dem mangle det glødende, fulde, poetiske Liv, der burde 189 udtale sig giennem dem. Spørgsmaalet bliver kun: hvem kan forandre dem til det Bedre? Ingen uden den sande Digter, der veed at forherlige Poesiens Flamme ved Religionens hellige Ild. Skulle de derfor blive forandrede, eller ny affattede enten af den kolde Systematiker, til hvilken Skole han end hører, eller af Prosaisten, hvis Varme gik ud fra Tilværelsen, og derfor ei kan hæve sig over dens snævre Kreds, da vee os! Da ville vi enten see Skrivtsprogene sandsløs sammendyngede, eller Moralens Kapitler afhandlede, eller betydningsløs Sentimentalitet beile til en Taare, der ei kan udtrykke Længselen efter det Evige, men kun Medynk over Tilværelsens Usselhed i sin skiønneste Form. Hvilken bedrøvelig Modsætning vilde da opstaae mellem de Forsamledes Helligdagsklæder, og Hverdagslivet, der omsnoede dem med sine smudsige Lænker!

Maatte vi da hellere beholde det mindre Poetiske, der, naar det udføres med Værdighed, dog er i Stand til at opsvinge os mod Himmelen, og opløse vort Væsen i andægtig brændende Følelse!

At dette sielden skeer, har i Stæderne sin Grund i Tilhørernes frivole Stemning, og paa Landet i Maaden, disse Ting behandles paa af Præsten.¹⁹⁰

Nu komme vi til Sungen, Middelpunkten af den liturgiske Poesie. Her maa alt hvad Mennesket kan frembringe Høit og Skiønt, forene sig. Poesien maa træde frem, klædt i det harmoniske Vers, hvilende paa det melodiske Riim, og hævet ved den potenserende Musik. Høit over Jorden maa vi opløftes, og et Glimt af det evige Liv maa svæve forbi vort mod Himlen stirrende Øie.

Ak! Kun sielden skeer det, og hvad er Aarsagen? Er det allene i de Kirker, hvor den gamle Psalmebog bruges, at vi vorde skuffede i vor Forventning? Ingenlunde. Vi miskiende ikke den Nyes Fortrin især med Hensyn paa Korrekthed i Versebygningen, og Værdighed i Udtrykket. Vi tilstaae endog, den indeholder megen Poesie, men langt er den fra Idealet, der svæver for vort Øie. Den kunde laant mere af den gamle, og meget tabte den, ved tildeels at rette sig efter Moralens Kapitler. Neppe er *Schillers* grundede Bemærkning vore Læsere ubekjendt, at Poesien kun bør fremhjelpe Moraliteten ved den ophøiede Stemning, hvori den sætter Mennesket, men at den ophører at være Poesie og hæve Mennesket, saasart den træder i Moralitetens Tieneste.

Bleve imidlertid de nye Psalmer udførte vi ville ei sige ved harmonisk Musik; thi det er kun vore katholske Brødre der have Noget tilovers for¹⁹¹ dens skiønneste Brug, men ved melodisk Sang, da vil der dog allerede Meget være gjort. Men saalænge Mængden af vore Kirkers Syngemestere endnu kunne lære meget af Bræger og Peer Degn, ville selv de skiønneste Psalmer tabe deres Kraft, og udbrede Dorskhed istedet for dyb Følelse.

Endelig naae vi nu den hellige Nadvere, det høieste Punkt i christelig Liturgie, som udtaler Tendentsen af Jesu Religion. Betydningsfuldt er Digterens Qvad,

- ¹ Da Himlen sig fra Jorden skilled
Da sank din Aand igien til Jord
Det himmelske, det rene Billed
Ei længer i dit Hierte boer.
- ² Det Barnlige var længst forsvundet,
Nu gaaer du bleg mod Jorden bukt,
Med Høsten har du dig forbundet,
Og ædt af giftig Kundskabs Frugt.
- ³ O drik, at du kan atter glemme
Hvad koldt kun Hovmod lærte dig!
Da vaagner atter Livets Stemme,
Da seer du atter Himmerig.

Men hvad er da Aarsagen, hvi det saakaldte oplyste Menneske heller lod sig beskyldte for alt Ondt, end for at have nydt den hellige Nadvere,¹⁹² uden i det høieste for Exemples Skyld, ja hvi selv de Fleste som nyde den, bortgaae kolde fra Berørelsen af den himmelske Ild? Vist nok maa Grunden til Manges Afhold og Kulde, søges i Tidens fordærvede Tone, hvori Spot med alt Helligt har rodfæstet sig; men sikkert ville dog endnu Mange nyde den værdig, dersom ikke en stor Deel af Præsterne selv nedsatte dens Værd. Ei tale vi her om saadanne foragtelige Meeneedere, der kalde sig Herrens Tienere, og dog istemme de Letsindiges spottende Tone, hvori de tale om vor Religions helligste Handling, thi vi ville ikke troe, at saadanne Uværdige virkelig

beklæde Læreembedet imellem os.

Vi ville kun vidne, hvad vi have seet, og ofte saae vi paa Uddeleren, at han slet ikke ahnede den høje Sands, der ligger bag denne Mythe, som i Betydning langt overgaaer de ærværdigste og helligste, Oldtidens Poesie avlede, i det vi her skue et Glimt af den himmelske Poesie, hvis Produktioner have Virkelighed. Vi have seet fortræden Kedsomhed i hans Aasyn, som burde omstraales af det Eviges Glands, og maa ikke et saadant Syn nedtvinge selv den varme Giæst mod Jorden, i det han vil svinge sig mod Himmelen?

Imidlertid findes dog tvende Ting ved den nærværende Indretning, som vi troe, man maatte ønske forandrede. Vi mene Syndsforladelsen i 193 Skriftestolen, og Ordene ved Sakramentets Uddeling.

For den poetiske Anskuelse er hin Syndsforladelse en nødvendig Forberedelse til Nadverens Nydelse, da Mennesket maa tænkes rensed fra alt Jordisk, før han tør nærme sig til det Himmelske; men, mon ogsaa for den religiøse? Vi troe det Modsatte. Saalænge Menneskene troede, ved Poesie at kunne atter forenes med det Evige, saalænge maatte ogsaa Renselser fra Tilværelsens Smitte finde Sted, og vi see dem derfor i alle de gamle Religioner. Men da Christus har for alle sine Troende fuldkommet den ene Deel af Renselsen, i det han forligte Verden med Gud, saa bliver ingen tilbage for Mennesket, uden den gennem hele Livet fortsatte Stræben efter Retfærdighed og Hellighed, og enhver anden Renselse strider bestemt mod Christendommens Aand. Allerede herfor burde Syndsforladelsen aflægges, men den bør det dobbelt, som skadelig for Menneskets sande Renselse, hans moralske Forbedring. Vel siger man, at de som synde i Tillid til den, vilde synde alligevel; men hvor er Beviset for denne henkastede Phrase, der hverken stadfæstes ved den ydre eller indre Erfaring? Saa vi da aldrig, at en Ildgierningsmand stræbte enten før eller efter sin onde Handling at berolige sig ved at modtage Syndsforladelse af Præsten? Og hvo tør paastaae, han ogsaa uden denne Trøst eller dette Haab vilde fuldført Handlingen? Vide vi ikke, at Mennesket i Fristelsens Stund griber begierlig efter ethvert Middel, der kan spare ham den tunge Kamp? Var der ogsaa kun Een blandt Tusinde, som ved Tanken om hin Syndsforladelse bestyrkedes i sit Letsind, da burde den afskaffes som en Levning af udartet Catholicisme, der slet ikke hører til Jesu Religion.

Den anden Forandring, vi ønskede, havde Hensyn paa Ordene ved Brødets og Vinens Uddeling.

Ingen, der læste det Foregaaende, og fulgte vor Ideegang, vil mistænke os for at være iblandt dem, der forarge sig over den hellige Lære om Alterens Sakramente, eller tvivle om den sande Troendes Forening deri med sin Gud og Frelser; men os synes, at vi, ved at erklære Brødet og Vinen for Jesu Legeme og Blod, nærme os Transubstantiationens bespottelige Lære, og at Forskiellen vel kun turde være sophistisk.

Ville vi fængsle det Evige i det Endeliges Produktioner, ville vi gennem Munden nyde det Allerhelligste, der kun ved Troen kan blive os til Deel, da har Spotteren Voltære Ret til at haane os; da nedbrydes Sandsen af Christi Læres høieste Hemmelighed; thi vi søge da at fæste det Himmelske til 195 Jorden, istedet for at vi, hævede ved dets gudelige Kraft, skulde forene os med det.

Hvorfor kan ikke Sakramentet uddeles taus, efterat Indstiftelsens Ord ere læste, saaledes som Skik var i den ældre danske protestantiske Kirke? Eller, hvor Ord skulle bruges, var det vel Kætteri at ligne de Reformerte, hvis Formel: *det betyder*, dog i Sandhed betyder langt mere end vores? Eller, om vi ingen af Delene ville, hvad hindrer os da fra, at sige med Paulus: Velsignelsens Kalk, som vi velsigne, er Christi Blods Samfund, det Brød som vi bryde er Christi Legems Samfund?

Vilde Paulus have talt saaledes, dersom han havde troet, som de, der forfattede vor Confession, at Christi Legeme i, med og under Brødet annammes i Munden, og – vi gyse ved Tanken – knuses imellem Tænderne?

Have ikke baade Klemens og Origenes, og næsten alle de gamle Fædre, der ei bleve hvilende paa Religionens Overflade, men trængte dybere ind i dens Væsen, forkastet Læren om den saakaldte præsentia realis!

Skulle da vi, for hvis Øine Philosophien anticiperer sig selv, ved at gaae over til Religion, men derved kaster det herligste Lys paa dens Mysterier, endnu dvæle med at gribe disses høie Betydning, saaledes som den spirede i christelig Oldtid, men nedtryktes af sandsesløs Rettroenhed, og kun stundum svagt fremkæmpede sig, indtil den med alt Helligt nys truedes af Forstanden med Undergang?

Ville vi ikke erkiende Sandheden af Udsagnet: Bogstaven ihjelslaaer, men Aanden gjør levende, fordi dette som Alt, nyelig misbrugtes, for dermed, om mueligt, at dræbe Aanden selv?

Efter saaledes at have gennemgaaet det Vigtigste af Liturgien, ville vi kaste et Blik paa det Udvortes ved samme, Præsten og Kirken.

Naar Præsten kiender Jesu Religion saaledes, som den kun gennem de høieste Videnskaber kan blive anskuet, naar han baade kan og vil tolke den med Fynd, og naar han selv er en sand moralsk gudfrygtig Mand, da maatte det vel synes ligegyldigt, i hvilken Dragt han traadte frem; men dog troe vi det passende,

at han i Kirken er udmærket fra alle sine Tilhørere, af hvad Stand de end ere, og at en Forandring eller Forøgelse af hans Dragt finder Sted under Nadverens Uddeling. Det sidste er især et sandseligt Tegn paa, at Religionens og Liturgiens Kulminationspunkt nu er tilstede.

Hvad der foregaaer i Kirken er vist det Vigtigste, men dog bør Kirken selv have en fra andre¹⁹⁷ Huse forskiellig Bygningsmaade, ligesom Præsten bør have en for den bestemt Dragt, thi i Herrens Tempel ville vi være ganske løsrevne fra Hverdagslivet, deels for at kunne hæve os over Tilværelsen, og deels for at kunne betragte den mere upartisk, naar vi ligesom ere satte uden for den. Men just fordi begge disse Øiemede skulle opnaaes, derfor burde Kirken ei blot have en anden, men og en skønnere, mere ophøiet Bygningsmaade, end de almindelige Huse, saa at dens Architektur kunde være det faste hvilende Billede paa Poesien, der i den skal udtale sig, og for at vi derved kunne fremhielpes til at skue Tilværelsen, ikke oven, men neden for os.

At dette er langt fra at være saa, veed Enhver, som bemærkede den synderlige Kontrast mellem Kirkeeernes høitkneisende Lader og de faldefærdige Kirker. Paa de fleste Steder har man nedrevet de ydmyge Kirkelader, maaskee fordi man troe de, de vanhældede Ringmuren, maaskee ogsaa for at hindre den urigtige Troe, at hvad som ei kunde indsluttes i disse smaa Rum, burde anvendes til Kirkens Opbygning og Forskiønnelse.

Aldrig ville vi vel faae Aarsag til at være stolte af vore Kirker, men, ligesom det var saare ønskeligt, er det vel dog mueligt, at, naar Kornets Priis ei mere er saa lav, den Tid engang kan kom¹⁹⁸me, da Synet af dem ei mere saa levende vækker Mindet om de svundne Sekler og vore længst hensovne Fædre, eller gjør os saa fortrolige med Tanken om en hastig og brad Død. Naar denne Tid kommer, og at den vil komme, derfor borger Haabets liflige Grønt paa de indre Vægge, da kan først Talen være om passende indvendige Prydelser. — At man nu paa nogle Steder nedtager Altertavlen, kan vist nok undskyldes med, at deres Malerier ere Karrikaturer af det Helligste, men at et simpelt Bord ikke vil forhøie Gudstienestens Majestæt, synes klart. Bedre var det vist, at man opsatte nye, og benyttede den atter vaagnende Malerkunst til at pryde vore Kirker med Billeder af den hellige Historie; thi derved skabtes Konsten en Potens, der maaske er det Eneste, den mangler, for at hæve sig til sin forrige Glands.

Ingen troe, at dette Ønske opstod af Lyst til at smigre de Vanhelliges Øine, og ved Konsten hidlokke dem, der ellers mangle Sands for Kirkens høie Bestemmelse, skjønt det dog var en Vinding, langt større end den man kan vente ved at gjøre Gudsdyrkelsen, hvad man kalder, fornuftig; saasom Konsten er den eneste af Livets Frembringelser, der udmærker sig ved mere end endelig Tendents!

End mindre troe man, vi ikke erkiende den sildigere Katholicismes rasende Daarlighed, der til¹⁹⁹bad Billederne, som om de i sig selv havde deres Betydning!

Den eneste Grund for vort Ønske ligger i den Overbeviisning, at Mennesket vilde lettere kunne hæve sig over Jordlivet, naar han ligesom var omringet af Væsener fra høiere Regioner, der, efter at have giennembrudt Støvets fængslende Muur, fremstode forklarede under Malerens poetiske Pensel. Denne Himmelbaarnes symboliske Nærværelse vilde give begge Liturgiens Dele et Udtryk, de ellers vanskelig faae, og forene den til et sieleopløftende Heelt, i det vi skuede dem, der forud vandrede i Herrens Frygt og Jesu Christo Troe, i Besiddelse af den unævnelige Salighed, der opfylder og omstraaler de Hellige.

Have vore Fædre, der udryddede Katholicismen, ladet de nys tilbedte Malerier blive, uden deraf at befrygte nogen Ulempe, og har meer end halvtredie Sekul retfærdiggjort deres lid: hvorledes skulde da vi, opdragne som Protestanter, med vor langt renere Anskuelse af Protestantismens Eenhed med sand Christendom, frygte for at danne Katholiker, ved at ombytte de slette Malerier med bedre! Bør vi det ikke, naar disse kunne befordre Andagten, eller endog kun pryde vort Gudshuus, og indgyde Almuen den poetiske Sands, uden hvilken en stor Deel af ²⁰⁰Liturgien er halv tabt for den! Troer man da det blot er det Gode i Arten, der kan stifte Skade?

Uden Hensyn paa, hvad man vil dømmе om os og vor Forstand, fremsatte vi her vore individuelle Tanker om Religion og Liturgie i deres vigtigste Forhold. Det streed mod vor Plan, at indlade os i det Enkelte, som Enkelt, og lykkedes det os, at bestemme Grundbegreberne rigtig, var det ogsaa unødvendigt, da Enhver maa kunne ved konseqvent Slutning uddrage vore Tanker derom.

Vi kunne have feilet, og det er saa meget mere tilgiveligt, da vi, levende i en Afkrog, næsten mangle alle Hielpemidler, uden egen Tænkning til at berigtige vore Begreber; men vi tør haabe, at selv Feilene ei tillade nogen Tvivl om vor varme Følelse for Religjøsitet, og med Hensyn herpaa for ægte Moralitet.

Maatte disse Blade kun vise Nødvendigheden af dybere Granskning over Principerne, der bør ligge til Grund for vore kirkelige Indretninger! Maatte de anspore nogle af vore Religionslærere til ret at tydeliggjøre sig deres høie Kald og Bestemmelse, som Jesu hele Læres værdige Tolke! Maatte de vække nogle af vore Brødre, de theologiske Candidater af den uværdige Slummer, i hvilken Mange af dem vente paa det hellige Læreembede, uden at berede sig dertil; da maa gjerne²⁰¹hvert vort Ord overantvordes til Glømsel, thi da

udrettede vi mere, end vor Stilling turde lade os haabe.

Vil man derimod ei værdige Resultaterne, vi uddroge paa vor Vandring giennem den menneskelige Aands høiere Egne, uden et haanligt Sideblik, fordi de ei stemme med Tidens Tone, og fordi de komme fra et Menneske, der ei modtog Privilegium af noget Fakultet, ei nævnedes i noget lært Katalog, ei beklæder noget Embede, og altsaa i vor Tids Sprog, hører til de ganske Uvedkommende; fortryde vi dog ei at have grebet Pennen med uøvet Haand, da det ei var vor egen, men Religionens og Artens Sag* Herr Forf. kan være overbeviist om, at enhver Retskaffen vil læse hans Afhandling med megen Agtelse baade for hans Forstand og Hierte. Mig for min Deel har den meget glædet, skiønt Sproget og enkelte Udtryk paa faa Steder ikke have behaget mig. Men lige meget, Forf. har talt Religionens Sag med en reen Aand og et varmt Hierte, og derfor lønne ham Gud. *Udg.*, vi stræbte at tale.

Til Slutning maa vi udbede os vore Læseres Tilgivelse, fordi vi for Kortheds Skyld have kaldt de Præster, som tilsidesætte Religionen, de moralske istedet for de moraliserende, da det aldrig var vor Hensigt derved at udsige noget om deres Gemyt.

Egeløkke paa Langeland den 1 Oktbr. 1806.

Nik. Fred. Sev. Grundtvig,

Kandidat i Theologien.